KARÁCSONY BENŐ

PIOTRUŞCA

BIBLIOTECA KRITERION

apare sub îngrijirea lui Domokos Géza

KARÁCSONY BENŐ

PIOTRUŞCA

În româneşte de
GEORGE SBÂRCEA

Prefaţă de
FĂNUŞ NEAGU

EDITURA KRITERION
Bucureşti, 1973

Coperta de VASILE SOCOLIUC

Karácsony Benő
PJOTRUSKA
Irodalmi Könyvkiadó
Bukarest 1968

PREFAȚĂ

Iată, trebuie să scriu despre acest roman ciudat; ciudat nu în înțelesul „ieşit din comun“, ci prin acel sentiment de nelinişte tîrzie pe care-l provoacă în sufletul meu o carte de care pînă acum nu ştiam nimic şi pe care mi-ar fi plăcut s-o gîndesc şi s-o scriu, dar nu s-o trăiesc. Karácsony Benő * — nu-i ştiu nici fotografia — ce fel de om va fi fost el? Judecîndu-l după cartea de față, aş îndrăzni să scriu: ciudat de neliniştit, ciudat de vesel, de multe ori trist şi poate mereu nefericit. Născut la Alba-Iulia, în celălalt secol, — un secol tras pe roată de filistini, un oraş îngrămădit de noroaie, un orizont cenuşiu, singurătate, notabilități stupide şi nici o lacrimă de cer albastru. O lume făcută, parcă, să dăinuiască mereu bolnavă de şedere, uscată, în care se învîrte la nesfîrşit roata de la maşina de cusut a tatălui său, fărîmînd timpul în boabe obscure. De aceea cînd timpul acesta va fi fulgerat de criză şi tot ceea ce se credea ordine intangibilă va exploda în loviturile de tun ale primului război mondial, unul dintre personajele acestei cărți, Csermely, va dori ca „haosul să dureze o veşnicie“. Izbucnire stupidă, desigur, izbucnirea unui debusolat, dar*

* Unul dintre cei mai interesanți scriitori maghiari din România, din perioada interbelică; autor al unor romane cu un indiscutabil farmec, cu umor, ironie, lirism. S-a născut la 7 sept. 1888, la Alba-Iulia; combatant în primul război mondial; apoi practică, fără tragere de inimă însă, avocatura, la Cluj. In 1944 — nu se cunosc ziua şi luna — moare într-un lagăr de concentrare nazist.

După un debut nesemnificativ, cu schițe publicate într-o gazetă din Alba-Iulia, *Gyulafehérvári Hirlap,* se impune în literatură destul de tîrziu. Opere: *Válás után* (După despărțire), teatru, 1923; *Tavaszi ballada* (Balada de primăvară), nuvele, 1924; *Pjotruska,* roman, 1927;

într-un fel o mărturisire indirectă a faptului că lumea de pînă acum se tîrîse pe osii de lut şi că intrînd pe osii de sînge (cumplitele plăţi ale istoriei) se va răsturna şi reaşeza pe făgaşe udate de ploi rodnice şi de o altă lumină. Karácsony Benő, ajuns, spre propria lui uimire, avocat, dispreţuieşte — niciodată însă cu acel dispreţ întunecat, care e izvorul urii — lumea de mijloc, obtuză, închisă şi binecuvîntată din belşug cu prostie. O *dispreţuieşte, notează o Istorie a literaturii maghiare, apărută în 1966, în Editura Academiei din Budapesta, „o demască, dar această atitudine, plină de altfel de spirit şi de vioiciune, îşi pierde forţa din cauza scepticismului social al scriitorului care nu cunoaşte calea de ieşire." Aş dori să completez: Karácsony Benő nu merită această învinuire, pentru că, scriitor născut, şi nu făcut, el n-a propus niciodată o demonstraţie, ci o privire în mărun-taiele unei lumi care-l sufoca. Atitudinea lui Karácsony Benő implică o permanentă reproiectare a vieţii trăite; opera sa, cu vizibile (pentru mine) şi pregnante elemente autobiografice, se constituie într-un fel de memorial al lui „ar fi putut să fie". Dramatic pentru acest mare meşteşugar al scrisului apare faptul că multă vreme operele sale nu s-au bucurat de succesul pe care-l meritau. Şi mă întreb dacă nu cumva muşcătura lui, îndreptată împotriva tuturor (e drept, făcută cu savoare şi, deci, mai uşor de iertat) nu e îndreptată puţin şi împotriva noastră, a celor de azi? A devenit, în anii maturităţii artistice, un scriitor popular — ce lipsă ducem astăzi, în literaturile moderne, de asemenea scriitori, — şi din această pricină i s-a făcut o vină (!!!). Dar, în stilul lui inimitabil, el întinde o praştie şi piatra ne cade în pragul odăii în care chinuim hîrtia: „Care e vina mea? — întreabă Karácsony Benő, într-o scrisoare adresată lui Osvát Kálmán. Oare aceea că am avut parte de popularitate? (am avut?, nu, nu,* am *— în ciuda tuturor şi chiar în calitatea asta de*

Új élet kapujában, (În pragul unei vieţi noi), roman, 1932; *Napos oldal* (Cu capul în soare), roman, 1936; *Utazás a szürke folyón* (Călătorie pe fluviul cenuşiu), roman, 1940; *A megnyugvás ösvényein* (Pe cărările liniştii), roman, 1946. — Referiri critice: Palotai Imre: postfaţă la *A megnyugvás ösvényein,* 1958; Szász János: postfaţă la *Napos oldal,* 1962; Baróti Pál: postfaţă la *Tavaszi ballada,* 1968. În ultimii ani operele lui K. B. au fost reeditate (v. 1968, E. P. L.) în tiraje de masă, cu un mare succes (n. red.).

element indezirabil!) Toată stima şi consideraţia pentru scriitorii mai profunzi şi mai cu miez, dar e un păcat că eu scriu pentru cititori, că îi am în vedere pe cititori? Sau acel ceva „ieftin“ al literaturii mele o fi faptul că iubesc viaţa asta împuţită? Nu contează, acum nu mai contează, doar că mă roade o nepermisă curiozitate: ar fi trebuit să scriu cărţi pline de miez, pesimiste şi ilizibile, de dragul criticii? Dacă-i aşa, atunci nu e bine. Nu sînt profet, dar aş îndrăzni să prezic că nu e departe vremea cînd nici pentru textele scrise pe înţelesul tuturor, nici pentru dragostea de viaţă nu ţi se va face vină.“

S-a înşelat (e drept numai pentru viitorul apropiat), s-a înşelat: pentru că el, cel îndrăgostit nebuneşte de viaţă, avea înscris în steaua lui o moarte pentru care nu merita, nu trebuia să se nască: a pierit într-un lagăr de concentrare nazist. De aceea, Karácsony Benő e pentru noi, români şi maghiari deopotrivă, numai bucuria naşterii. Duc în mine durerea că am fost privat de tristeţea pe care am fi încercat-o cu toţii la moartea lui. E mult? E puţin? Nu ştiu. Destinul acestui mare scriitor îmi îngheaţă rîsul în gît. Şi el, el era un om vesel, născut să ne facă să rîdem. Şi iată, rîdem— plîngînd.

FĂNUŞ NEAGU